
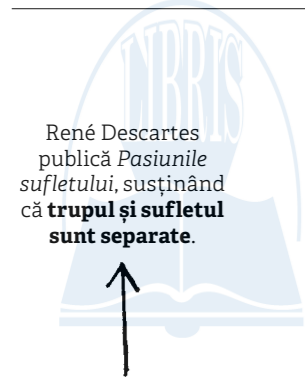
RĂDĂCINILE

FILOSOFICE

CUM A APĂRUT

PSIHOLOGIA

René Descartes publică *Pasiunile sufletului*, susținând că **trupul și sufletul sunt separate.**

1649

Abatele Faria investighează **hipnoza** în cartea sa, *Despre cauza somnului lucid.*

1819

Charles Darwin publică *Originea speciilor*, susținând că toate trăsăturile noastre sunt moștenite.

1859

Cercetările lui Francis Galton sugerează în *Geniul ereditar* că **trăsăturile innăscute sunt mai importante decât cele dobândite.**

1869

Jean-Martin Charcot publică *Prelegeri despre bolile sistemului nervos.*

1877

Emil Kraepelin publică *Manual de psihiatrie.*

1883

G. Stanley Hall publică prima ediție a *American Journal of Psychology.*

1887

William James, „părintele psihologiei”, publică *Principiile psihologiei.*

1890

1816

Johann Friedrich Herbart descrie, în al său *Manual de psihologie*, mintea ca fiind dinamică și având **un conștient și un inconștient.**

1849

Cartea lui Søren Kierkegaard, *Boala de moarte*, marchează începuturile **existențialismului.**

1861

Neurochirurgul **Pierre Paul Broca** descoperă că emisfera stângă și cea dreaptă a creierului au funcții separate.

1874

Carl Wernicke oferă dovezi cu privire la faptul că afectarea unei anumite zone a creierului cauzează pierderea unor abilități specifice.

1879

Wilhelm Wundt fondează **primul laborator** de psihologie experimentală în Leipzig, Germania.

1885

Hermann Ebbinghaus își detaliază experimentele cu privire la învățarea silabelor fără sens în lucrarea sa, *Memoria.*

1889

Pierre Janet sugerează că **isteria** implică disocierea și scindarea personalității.

1895

Alfred Binet deschide primul laborator de **psihodiagnoză.**

Multe dintre chestiunile examinate în psihologia modernă au făcut subiectul unor dezbateri filosofice cu mult înainte de dezvoltarea științei așa cum o cunoaștem în prezent. Primii filosofi ai Greciei antice au căutat răspunsuri la întrebările referitoare la lumea din jurul nostru și la modul în care gândim și ne comportăm. Încă de atunci am fost frământați de ideile de conștient și sine, minte și trup, cunoaștere și percepție, căutând moduri de a ne structura cât mai bine societatea și de a trăi o „viață împlinitoare”.

Diversele ramuri ale științei au evoluat din filosofie, luând avânt începând cu secolul al XVI-lea și continuând să se dezvolte până când, în cele din urmă, au explodat într-o „revoluție științifică” ce a deschis poarta epocii rațiunii, în secolul al XVIII-lea. Deși

aceste progrese în planul cunoașterii științifice au răspuns la multe întrebări despre lumea în care trăim, ele nu au reușit să explice modul în care funcționează mintea noastră. Cu toate acestea, știința și tehnologia au oferit modele pornind de la care am fost capabili să punem întrebările potrivite și să testăm teorii bazându-ne pe date relevante.

Separarea minții de trup

Unul dintre personajele-cheie ale revoluției științifice din secolul al XVII-lea, filosoful și matematicianul René Descartes a subliniat distincția dintre minte și trup, distincție care avea să se dovedească esențială în dezvoltarea psihologiei. El a susținut că toate ființele umane au o existență duală: un trup separat, asemenea unui mecanism automat,

și o minte – sau suflet – nematerială, care gândește. Mai târziu, anumiți gânditori psihologi, printre care și Johann Friedrich Herbart, au extins analogia cu mecanismul automat spre a include și creierul, descriind procesele mentale ca fiind activități ale creierului-mașină.

Gradul de separare dintre minte și trup a devenit subiect de dezbateră. Oamenii de știință s-au întrebat în ce măsură este mintea noastră alcătuită din factori fizici și în ce măsură este influențată de mediu. Dezbateră „innăscut contra dobândit”, alimentată de teoria evoluționistă a naturalistului britanic Charles Darwin și adoptată de Francis Galton, a adus în prim-plan subiecte cum ar fi liberul-arbitru, personalitatea, dezvoltarea și învățarea. Filosofii nu reușiseră să înfrunzeze pe deplin aceste domenii, ele fiind acum

pregătite pentru studiul științific. Între timp, natura misterioasă a minții era popularizată prin descoperirea hipnozei, care i-a făcut pe mulți oameni de știință serioși să accepte că se poate ca mintea să prezinte și alte aspecte în afara gândirii conștiente evidente. Aceștia au început să examineze natura „inconștientului” și influența sa asupra gândirii și comportamentului.

Începuturile psihologiei

În acest context a apărut știința modernă a psihologiei. În 1879, Wilhelm Wundt a fondat primul laborator de psihologie experimentală la Universitatea Leipzig din Germania. În același timp, în diverse universități din întreaga Europă și din Statele Unite au început să apară catedre de psihologie. Tot așa cum filosofia

căpătase anumite caracteristici regionale, și psihologia s-a dezvoltat diferit în diversele centre în care era studiată: în Germania, psihologi ca Wundt, Hermann Ebbinghaus și Emil Kraepelin au urmat o abordare strict științifică și experimentală a subiectului, în timp ce în SUA, William James și adepții săi de la Harvard au recurs la o abordare mai teoretică și mai filosofică. Pe lângă aceste domenii de studiu, un curent de gândire foarte influent se dezvoltă la Paris în jurul neurologului Jean-Martin Charcot, care folosea hipnoza pentru vindecarea bolnavilor de isterie. Școala a atras psihologi ca Pierre Janet, ale cărui idei cu privire la inconștient anticipau teoriile psihanalitice ale lui Freud.

În ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea, importanța noii științe a psihologiei a crescut rapid

și s-au pus bazele unei metodologii științifice pentru studiul minții, aproximativ în același fel în care fiziologia și disciplinele conexe studiau corpul. Pentru prima oară, metoda științifică era aplicată în cazul unor întrebări legate de percepție, conștiință, memorie, învățare și inteligență, iar practica observării și a experimentării a generat o mulțime de noi teorii.

Cu toate că aceste idei proveneau adesea din studiul introspectiv al minții efectuat de cercetător sau din relatări extrem de subiective din partea subiecților, s-au pus astfel bazele dezvoltării, de către generația următoare de psihologi de la granița dintre secole, a studiului minții și comportamentului într-un mod cu adevărat obiectiv, precum și ale aplicării noilor teorii ale acestora în tratamentul afecțiunilor mintale.

CELE PATRU TIPURI DE TEMPERAMENT

GALENUS (cca 129 – cca 201 d.Hr.)

ÎN CONTEXT

ABORDARE
Teoria umorală

ÎNAINTE

cca 400 î.Hr. Medicul grec Hipocrate afirmă că în fluidele corporale sunt reflectate caracteristicile celor patru elemente.

cca 325 î.Hr. Filosoful grec Aristotel numește patru surse ale fericirii: senzuală (*hedone*), materială (*propraietari*), etică (*ethikos*) și logică (*dialogike*).

DUPĂ

1543 Anatomistul Andreas Vesalius publică, în Italia, lucrarea *Funcționarea corpului uman*, ilustrând erorile lui Galenus. Este acuzat de erezie.

1879 Wilhelm Wundt spune că temperamentele se dezvoltă în proporții diferite de-a lungul a două axe: „viteza de schimbare a sentimentelor” și „puterea emoțiilor”.

1947 În *Dimensiuni ale personalității*, Hans Eysenck sugerează că personalitatea se bazează pe două dimensiuni.

Toate lucrurile sunt combinații ale celor **patru elemente de bază**: pământ, aer, foc și apă.

Caracteristicile acestor elemente se regăsesc în cele **patru umori** (fluide) **corespondente** care influențează funcționarea corpului.

Aceste umori ne influențează, de asemenea, emoțiile și comportamentul – „**temperamentul**”.

Problemele temperamentale sunt cauzate de un **dezechilibru** al umorilor...

... deci prin **restabilirea echilibrului** umorilor, medicul ne poate vindeca problemele emoționale și comportamentale.

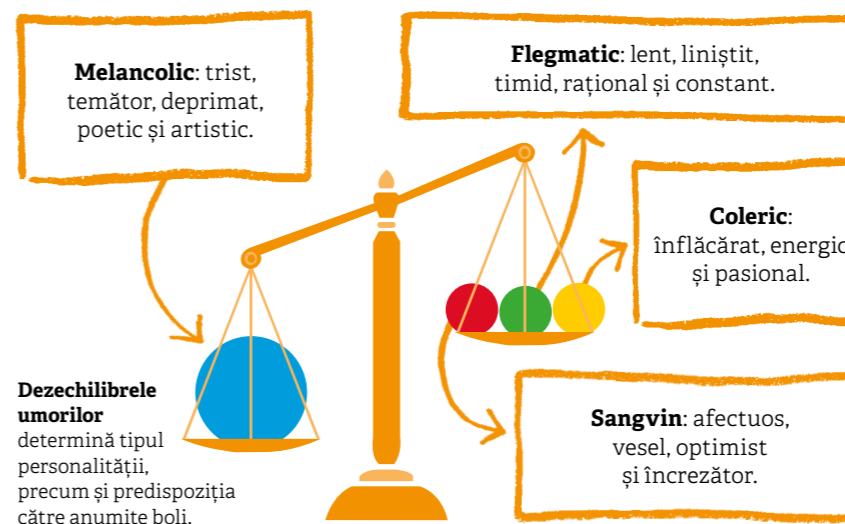
Medicul și filosoful roman Claudius Galenus a formulat un concept al tipurilor de personalitate în baza străvechii teorii grecești a umorilor, care căuta să explice modul de funcționare al corpului uman.

Rădăcinile teoriei umorale merg înapoi până la Empedocle (cca 495 – 435 î.Hr.), filosof grec care sugera că diferitele caracteristici ale celor patru elemente de bază – pământ (rece și uscat), aer (cald și umed), foc (cald și uscat) și apă (rece și umed) – ar putea explica existența tuturor substanțelor cunoscute. Hipocrate (460–370 î.Hr.) – „părintele medicinei”, a dezvoltat un model medical bazat pe respectivele elemente, atribuind proprietățile lor celor patru fluide ale corpului. Aceste fluide au fost numite „umori” (de la termenul latin *umor*, însemnând fluid corporal).

Două sute de ani mai târziu, Galenus a dezvoltat, pe baza teoriei umorale, o teorie a personalității. El a văzut o legătură directă între proporția umorilor din corp și înclinațiile emoționale și comportamentale – sau „temperamentele”.

Cele patru temperamente ale lui Galenus – sangvin, flegmatic, coleric și melancolic – se bazează pe echilibrul umorilor din corp. Dacă una dintre umori se dezvoltă excesiv, tipul

Vezi și: René Descartes 20–21 ■ Gordon Allport 306–313 ■ Hans J. Eysenck 316–321 ■ Walter Mischel 326–327

corespondent de personalitate începe să domine. O persoană sangvină are prea mult sânge (*sanguis* în latină) și este afectuoasă, optimistă, veselă și încrezătoare, însă poate deveni egoistă. O persoană flegmatică, suferind de flegmă în exces (*phlegmatikós* în greacă) este liniștită, amabilă, rece, rațională și constantă, însă poate fi lentă și timidă. Personalitatea colerică (de la grecescul *kholé*, care înseamnă bilă) este focoasă, suferind de lichid biliar galben în exces. Nu în ultimul rând, melancolicul (de la grecescul *melas kholé*), care suferă de lichid biliar negru în exces, este recunoscut pentru înclinațiile sale poetice și artistice, adesea însoțite de tristețe și teamă.

Dezechilibrul umorilor

Conform lui Galenus, unii oameni se nasc cu predispoziții către anumite temperamente. Totuși, de vreme ce problemele temperamentale sunt cauzate de dezechilibrul umorilor, acesta afirmă că ele pot fi vindecate prin dietă și exercițiu fizic. În cazuri extreme, curele pot include purgații și lăsarea de sânge. De exemplu,

o persoană care acționează egoist este evident sangvină și are prea mult sânge. Acest fapt poate fi remediat prin diminuarea cantității de carne sau prin efectuarea de mici tăieturi la nivelul venelor, pentru lăsarea de sânge.

Doctrina lui Galenus a dominat medicina până în perioada Renașterii, când concepțiile sale au început să piardă teren în lumina unor cercetări mai amănunțite. În 1543, medicul Andreas Vesalius (1514–1564), care practica medicina în Italia, a găsit peste două sute de erori în descrierile anatomice ale lui Galenus, însă, cu toate că ideile medicale ale acestuia din urmă au fost discreditate, el a influențat ulterior psihologia secolului XX. În 1947, Hans Eysenck a conchis că temperamentul are un fundament biologic și a remarcat că cele două trăsături de personalitate identificate de el – nevroza și extraversiunea – reflectau temperamentele antice.

Cu toate că teoria umorală nu mai face parte din psihologie, ideea lui Galenus conform căreia multe afecțiuni fizice și mentale sunt legate între ele reprezintă baza unor terapii moderne.

Galenus

Claudius Galenus, cunoscut mai bine drept „Galenus din Pergam” (în prezent Bergama, în Turcia), a fost un medic, chirurg și filosof roman. Tatăl său, Aelius Nicon, a fost un arhitect grec bogat, care i-a oferit o bună educație și ocazia de a călători. Galenus s-a stabilit la Roma, unde a servit împăraților, inclusiv lui Marcus Aurelius, în calitate de medic principal. El a învățat despre îngrijirea traumelor în timp ce trata gladiatorii profesioniști și a scris peste 500 de cărți de medicină. Considera că cea mai bună modalitate de a învăța era prin disecția animalelor și studiul anatomiei. Totuși, deși Galenus a descoperit funcțiile multor organe interne, a făcut și greșeli, deoarece a presupus că trupurile unor animale (precum maimuțele și porcii) erau identice cu cele ale ființelor umane. Data morții sale este incertă, însă Galenus avea cel puțin 70 de ani când a murit.

Lucrări majore

cca 190 d.Hr. *Temperamentele*
cca 190 d.Hr. *Facultățile naturale*
cca 190 d.Hr. *Trei tratate despre natura științei*

**ȘTIM CE ÎNSEAMNĂ
„CONȘTIINȚA”
ATÂT TIMP CÂT NIMENI
NU NE CERE
SĂ O DEFINIM**

WILLIAM JAMES (1842–1910)

INTELIGENȚA UNUI INDIVID NU ESTE O CANTITATE FIXĂ

ALFRED BINET (1857–1911)

ÎN CONTEXT

ABORDARE
Teoria inteligenței

ÎNAINTE

1859 Naturalistul englez Charles Darwin afirmă, în *Originea speciilor*, că inteligența este moștenită.

Din 1879 Wilhelm Wundt aplică metode științifice în psihologie, căutând modalități obiective de măsurare a capacităților mentale cum ar fi inteligența.

1890 Psihologul american James Cattell alcătuiește teste pentru a măsura diferențele dintre capacitățile mentale individuale.

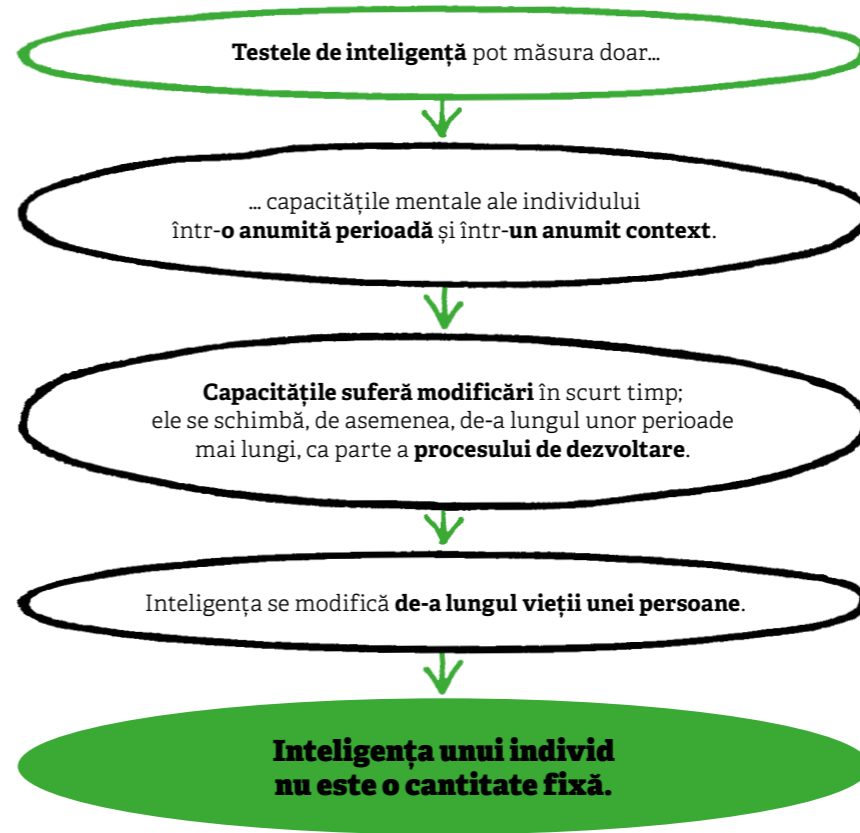
DUPĂ

Anii 1920 Psihologul educațional englez Cyril Burt afirmă că inteligența este în principal genetică.

Anii 1940 Raymond Cattell definește două tipuri de inteligență: fluidă (innăscută) și cristalizată (formată prin experiență).

In 1859, Charles Darwin și-a prezentat teoria evoluției în lucrarea *Originea speciilor*, oferind un cadru pentru dezbaterile care căutau să stabilească dacă inteligența e dată de moștenirea genetică sau poate fi modificată de circumstanțe. Verișorul său, Francis Galton, a realizat în Londra, la începutul anilor 1880, teste cu privire la capacitățile cognitive a aproximativ 9 000 de persoane și a conchis că inteligența de bază e determinată la naștere. Aproximativ în aceeași perioadă, Wilhelm Wundt a propus ideea unui coeficient de inteligență (IQ) și a încercat să-l măsoare. Activitatea lui Wundt a inspirat diverse studii de măsurare a abilităților mentale efectuate de

Vezi și: Francis Galton 28–29 ■ Jean-Martin Charcot 30 ■ Wilhelm Wundt 32–37 ■ Raymond Cattell 314–315

psihologul american James Cattell și avea, de asemenea, să formeze baza cercetării lui Alfred Binet cu privire la inteligența umană.

Fascinat de învățare

Binet a studiat dreptul și științele naturii înainte ca psihologia să îi capteze interesul. În principal a fost un autodidact, însă și munca alături de Jean-Martin Charcot, timp de peste șapte ani, la spitalul parizian Salpêtrière i-a oferit o înțelegere solidă a procedurilor experimentale și a necesității abordării lor într-o manieră precisă și atent planificată. Dorința sa de a studia inteligența umană a izvorât din fascinația pe care o avea față de dezvoltarea fiicelor sale.

El a observat că viteza și ușurința cu care absorbeau ele informațiile noi variau în funcție de cât de atente erau. Contextul, precum și starea mentală a copilului păreau să fie esențiale în ceea ce privește învățarea.

Auzind despre testele pe care le făcea Francis Galton la Londra, Binet s-a hotărât să realizeze o cercetare proprie la scară mare, pentru evaluarea diferențelor la nivel de capacități individuale între diverse grupuri de interese speciale, cum ar fi matematicienii, jucătorii de șah, scriitorii și artiștii. În același timp, și-a continuat studiile despre inteligența funcțională a copiilor, observând că ei capătă anumite abilități la vârste specifice. De exemplu, copiii foarte mici nu sunt

Alfred Binet

Alfred Binet s-a născut la Nisa, Franța, însă s-a mutat la Paris când era încă mic, după despărțirea părinților săi. A obținut o diplomă în drept în 1878, apoi a studiat științele naturii la Sorbona, pregătindu-se să urmeze medicina. Însă Binet a hotărât că ceea ce îl interesa cu adevărat era psihologia și, cu toate că era în mare măsură autodidact, Jean-Martin Charcot i-a oferit, în 1883, un post la spitalul parizian Salpêtrière. În anul următor s-a căsătorit și, după nașterea celor două fiice ale sale, a început să studieze inteligența și procesul de învățare. În 1891, Binet a fost numit director asociat la Laboratorul de Psihologie Experimentală de la Sorbona, devenind director în 1894.

De la moartea sa, survenită în 1911, numele lui a fost onorat în multiple moduri. Printre acestea se numără și schimbarea, în 1917, a denumirii La Société Libre pour l'Étude Psychologique de l'Enfant în La Société Alfred Binet.

Lucrări majore

1903 *Studiul experimental al inteligenței*

1905 *Mintea și creierul*

1911 *Metodă de măsurare a dezvoltării inteligenței*

capabili de gândire abstractă – aceasta părea să fie caracteristică unui nivel de inteligență ridicat, care putea să fie direct atribuit vârstei.

În 1899, Binet a fost invitat să se alăture unei noi organizații ce avea drept scop cercetarea în domeniul educației, La Société Libre pour l'Étude Psychologique de l'Enfant (Societatea Liberă pentru Studiul Psihologic al Copilului). Destul de rapid, a devenit liderul grupului și a început să publice articole și informații folosite de profesorii și oficialii din domeniul educației. Aproximativ în aceeași perioadă, a devenit obligatoriu pentru toți copiii francezi să frecventeze școala între vârsta de șase și doisprezece ani, iar lui Binet i s-a cerut să se gândească la un test care să verifice copiii cu probleme de învățare, astfel încât aceștia să fie educați conform nevoilor lor. În 1904, datorită activității sale, i s-a cerut să facă parte dintr-o comisie guvernamentală al cărei scop era acela de a concepe o metodă de evaluare a potențialului de învățare la copii, și astfel el și-a făcut o misiune din stabilirea diferențelor dintre copiii normali și cei

Testele de inteligență, care se bazează în continuare pe Scara Binet-Simon, au devenit o modalitate aproape standard de determinare a potențialului pe care îl are un copil de a obține rezultate bune la școală.

cu probleme intelectuale și găsirea unei modalități pentru a măsura aceste diferențe.

Scara Binet-Simon

În îndeplinirea acestei sarcini, Binet a beneficiat de colaborarea cu Théodore Simon, un cercetător de la Laboratorul de Psihologie Experimentală de la Sorbona, unde Binet era director încă din 1894. Acesta avea să fie începutul unei lungi și fructuoase colaborări între cei doi oameni de știință.

În 1905, Binet și Simon au creat primul lor test, intitulat „Noi Metode de Diagnosticare a Persoanelor Idiote, Imbecile și Cretine”. La puțin timp după aceea, au introdus o versiune revizuită pentru copiii cu vârste între trei și treisprezece ani, care a fost numită pur și simplu Scara Binet-Simon. Testul a mai fost revizuit încă o dată în 1908, iar apoi din nou în 1911.

Pe baza observațiilor făcute de ei de-a lungul mai multor ani de studiere a copiilor, Binet și Simon au adunat 30 de teste de dificultate tot mai mare, utilizând o gamă de sarcini ce reflectau abilitățile medii ale copiilor la diverse vârste. Printre sarcinile cele mai ușoare se număra urmărirea unei raze de lumină sau o conversație simplă cu persoana care îi testa. Testele ceva mai dificile includeau indicarea anumitor părți ale corpului, repetarea unei serii de două cifre, repetarea unor propoziții simple și definirea unor cuvinte de bază ca, de exemplu, „casă” sau „furculiță”. La testele mai dificile, copiilor li se cerea să descrie diferența dintre perechi de obiecte asemănătoare, să reproducă desene din memorie și să construiască propoziții cu trei cuvinte date. Sarcinile cele mai grele implicau repetarea a șapte cifre aleatorii, găsirea a trei rime pentru cuvântul francezesc „obéissance” și răspunsul la întrebări de genul: „Vecinul meu a avut niște vizitatori

“

Există un instrument fundamental al inteligenței [...] a cărui lipsă sau alterare are cea mai mare influență asupra vieții practice: judecata.

Alfred Binet

”

ciudați. Au venit la el, pe rând, un medic, un avocat și apoi un preot. Ce se întâmplă?”

Binet și Simon și-au testat scara pe un eșantion de 50 de copii, împărțiți egal în cinci grupe de vârstă. Subiecții fuseseră selectați de către profesori ca având capacități medii pentru vârsta lor, spre a furniza astfel un etalon de bază al normalității, cu ajutorul căruia să poată fi măsurată copiii de toate nivelurile.

Cele 30 de sarcini ale lui Binet și Simon, aranjate în ordinea dificultății, trebuiau să fie duse la îndeplinire în condiții atent controlate. Observându-și fiicele, Binet remarcase că este ușor să distragi atenția copiilor și, de asemenea, că nivelul atenției joacă un rol necesar în ceea ce privește capacitatea de a atinge rezultate bune. El vedea inteligența drept un amestec de facultăți mentale complexe, care operează în lumea reală a circumstanțelor în continuă schimbare, fiind controlate de judecata practică.

Inteligența nu este fixă

Binet a fost întotdeauna onest cu privire la limitările Scării Binet-Simon. El a subliniat că scara pur și simplu

ordona copiii în funcție de rezultatele obținute la probele intelectuale, în relație cu alți copii de vârstă similară. Testele din 1908 și 1911 au ținut și mai mult seama de diferențierea pe grupe de vârstă, fapt care a dus în cele din urmă la apariția conceptului de „vârstă mentală”.

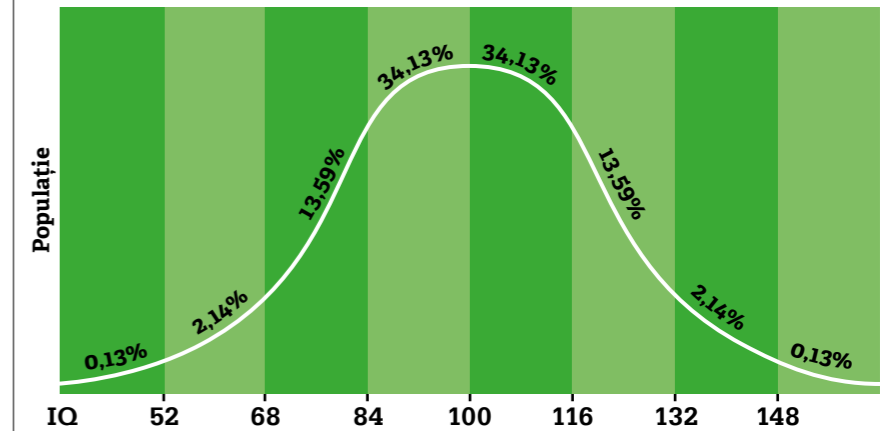
Binet a subliniat, de asemenea, că dezvoltarea mentală progresează în ritmuri diferite și poate fi influențată de factori de mediu. El prefera să își considere testele drept o modalitate de evaluare a nivelului mental la un anumit moment dat, deoarece considera că nivelul individului se poate modifica odată cu schimbarea circumstanțelor. Această părere era în opoziție cu viziunea influentului psiholog englez Charles Spearman, care a venit ulterior cu ideea că inteligența se bazează doar pe factori biologici.

Binet considera că „inteligența copilului nu este o cantitate fixă”, ci crește odată cu el și că, deși el concepu o modalitate de a o cuantifica, nici o cifră nu putea oferi o măsură exactă a inteligenței unei persoane. Un tablou complet, considera Binet, putea fi alcătuit doar prin adăugarea unui studiu de caz. În ultimă instanță, Binet nu credea că este posibil să măsoare aptitudinile intelectuale ca și cum ar fi o lungime sau o capacitate; acestea puteau fi doar clasificate.

Utilizare și abuz

În 1908, psihologul american Henry H. Goddard a vizitat Europa, unde a descoperit testele Binet-Simon. El le-a tradus, distribuind aproximativ 22 000 de exemplare în SUA, spre a fi folosite pentru testare în școli. Din nefericire, deși Binet fusese atent să nu atribuie inteligența unor factori ereditari, Goddard credea că este determinată genetic. El a văzut Scara Binet-Simon drept o modalitate de eradicare a „persoanelor cu mintea slabă”, supunându-le unei sterilizări forțate.

Testele Binet-Simon generează un număr IQ (al coeficientului de inteligență) reprezentând un nivel general al capacității intelectuale. Acesta poate fi reprezentat grafic, pentru a arăta variația IQ-ului în cadrul unui grup sau al populației.

În 1916, un alt psiholog american, Lewis Terman, a modificat Scara Binet-Simon. Folosind rezultatele testelor efectuate de un eșantion mare de copii americani, el a redenumit testul Scara Stanford-Binet. Aceasta nu mai era utilizată doar pentru a identifica copiii cu nevoi speciale, ci pentru a-i alege pe cei care erau potriviți spre a fi ghidați către o educație mai vocațională sau orientată spre o meserie, condamnându-i efectiv la o viață de muncă de jos. La fel ca și Goddard, Terman considera că inteligența este moștenită și nu poate fi modificată. Prin urmare, educația nu putea avea efect asupra ei.

Este posibil ca Binet să nu își fi dat multă vreme seama în ce mod erau utilizate lucrările sale. Era o persoană izolată, arareori preocupată de dezvoltările profesionale din afara sferei sale imediate. Nu a părăsit niciodată Franța, unde Scara Binet-Simon nu a fost adoptată în timpul vieții sale. Prin urmare, nu a avut cunoștință de nici o modificare suferită de lucrările sale. Când, în cele din urmă, și-a dat seama de aceste „idei străine care se grefau pe instrumentul elaborat

de el”, i-a condamnat vehement pe cei care, cu „un pesimism brutal” și „verdicte deplorabile”, promovau conceptul de inteligență drept o constantă singulară.

Conceptul de „test IQ” al lui Binet rămâne în continuare fundamentul conceptului de inteligență. În pofida neajunsurilor sale, a generat totuși un câmp de cercetare care ne-a permis să avansăm în planul cunoașterii inteligenței umane.

“

Nu am căutat să alcătuiesc o metodă de măsurare [...] ci doar o metodă de clasificare a indivizilor.

Alfred Binet

”

pe care a aplicat-o și Pavlov în experimentele sale asupra câinilor. Răspunsul natural al copilului la zgomot – teama și neliniștea – era acum asociat cu șobolanul. Devenise condiționat să răspundă cu teamă la vederea șobolanului. În termenii condiționării clasice, șobolanul fusese un stimul neutru care nu trezea nici un răspuns anume; zgomotul puternic era un „stimul necondiționat” (SN), care trezea un „răspuns necondiționat” (RN) de teamă. În urma condiționării, șobolanul devenise un „stimul condiționat” (SC), care trezea „răspunsul condiționat” (RC) de teamă.

Totuși, această condiționare părea să meargă mai în profunzime decât simpla teamă de șobolanul alb și nu părea a fi deloc temporară. Pentru a testa dacă teama lui Albert se „generalizase”, adică se răspândise la alte obiecte similare, el i-a arătat acestuia alte obiecte cu blană albă – inclusiv un iepure, un câine și o blană de oaie – la cinci zile după condiționarea inițială. Văzându-le, Albert a manifestat același răspuns de neliniște și teamă ca în prezența șobolanului.

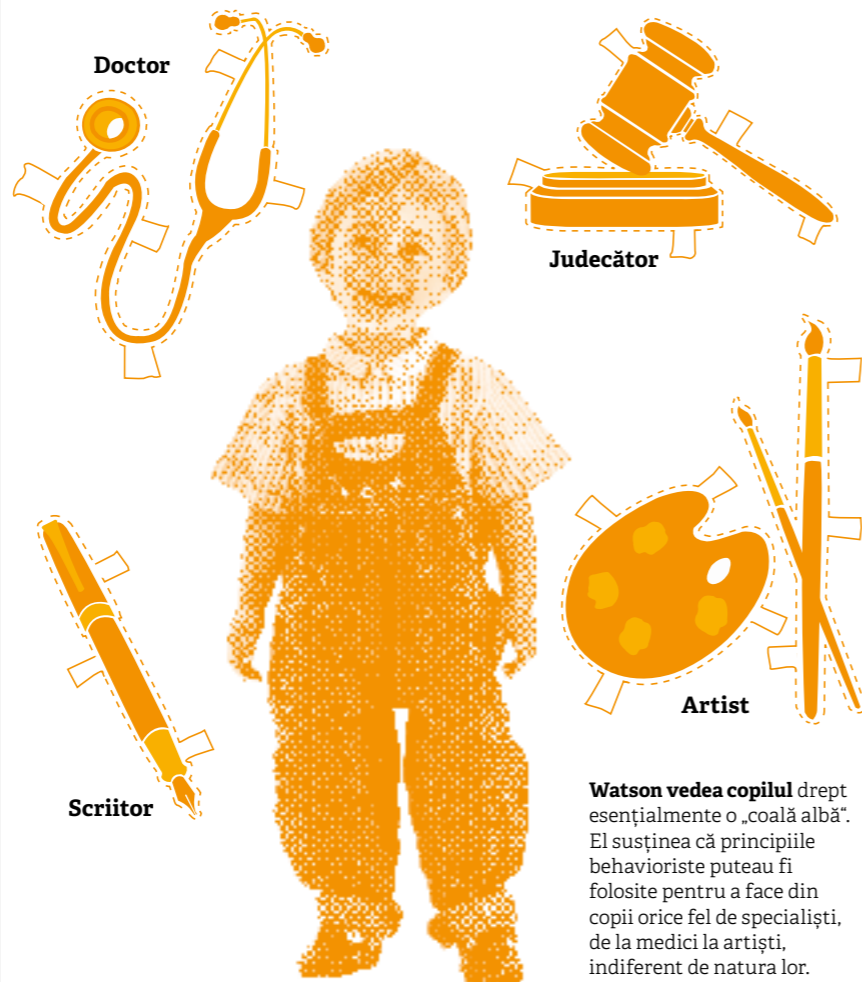
Prin experimentele lui, Watson a demonstrat că emoțiile umane sunt susceptibile la condiționarea clasică. Aceasta a fost o descoperire nouă,

deoarece experimentele anterioare cu reacția de tip stimul-răspuns se focalizaseră asupra învățării comportamentelor fizice. Watson a descoperit că comportamentul uman poate fi nu doar prezis – dați fiind anumiți stimuli și anumite condiții –, ci, de asemenea, poate fi și controlat și modificat. O verificare ulterioară a reacțiilor lui Albert față de șobolan, iepure și câine la o lună după experiment a sugerat că efectele condiționării erau durabile, însă aceste concluzii nu au putut fi dovedite deoarece micuțul Albert a fost imediat după aceea externat de către mama sa. S-a sugerat că experimentul o neliniștea,

însă, conform relatărilor lui Watson și lui Rayner, externarea a avut loc la o dată stabilită de comun acord anterior.

Infinit de maleabil

Cariera lui Watson s-a încheiat brusc la puțin timp după experimentele cu micul Albert, când a fost obligat să demisioneze din funcția de profesor din cauza scandalului din jurul aventurii sale cu colega sa, Rosalie Rayner. În pofida faptului că cercetarea sa nu era completă, Watson și-a simțit justificată credința în behaviorism și, în special, aplicarea condiționării clasice de tip stimul-răspuns la oameni. Probabil din cauza acestei

Doctor

Judecător

Artist

Scriitor

Watson vedea copilul drept esențialmente o „coală albă”. El susținea că principiile behavioriste puteau fi folosite pentru a face din copii orice fel de specialiști, de la medici la artiști, indiferent de natura lor.

eliminări forțate din lumea academică (de unde a trecut apoi la publicitate, unde a avut un succes imens), a dezvoltat tendința de a exagera aria de aplicare a descoperirilor sale și, având un talent natural pentru autopublicitate, a continuat să publice cărți în domeniul psihologiei.

Nefiind mulțumit, de exemplu, să afirme că este posibil să condiționezi răspunsurile emoționale, el s-a lăudat că în baza aceluiași principiu e posibil să controlezi sau să modifice aproape orice aspect al comportamentului uman, indiferent cât de complex ar fi acesta. Tot astfel cum micul Albert fusese condiționat să se teamă de anumite obiecte cu blană albă, în pofida înclinației sale naturale, Watson credea că „Oricine, indiferent de natura sa, poate fi instruit să fie orice”. El chiar s-a lăudat în cartea sa din 1924, *Behaviorismul*: „Dați-mi doisprezece bebeluși sănătoși, bine dezvoltati, pentru a-i crește într-un mediu controlat de mine și vă garantez că pot lua aleatoriu câte unul și să-l instruiască să devină orice tip de specialist doresc – doctor, avocat, artist, comerciant și, bineînțeles, chiar cerșetor sau hoț, indiferent de talentele, înclinațiile, tendințele, capacitățile, vocațiile sale sau rasa strămoșilor săi”. În dezbateră „înnăscut-dobândit”, Watson era, cu siguranță, de partea trăsăturilor dobândite.

Educație lipsită de emoții

Nereușind să își continue cercetarea universitară, Watson și-a popularizat ideile cu privire la behaviorism îndreptându-se către domeniul educației copiilor. Aici, părerile sale s-au dovedit a fi cele mai influente asupra publicului și, într-un final, cele mai controversate. Așa cum era de așteptat, el susținea necesitatea unei abordări strict behavioriste în educația copiilor, iar în anii 1920 și 1930, cărțile scrise de el cu privire la aceasta au devenit extrem de populare. Privind retrospectiv,

“
Ideile lui Watson
au devenit Evanghelia
și catehismul grădinițelor
și creșelor din America.
Mortimer Adler

este ușor de remarcat că abordarea sa, bazată pe o detașare emoțională extremă, era, în cel mai bun caz, greșit direcționată și potențial dăunătoare, însă metodele lui au fost adoptate de milioane de părinți, inclusiv de el și de Rosalie Rayner.

Copilul, credea Watson, este modelat de mediu, iar mediul este controlat de părinți. În esență, el vedea creșterea copiilor drept un exercițiu obiectiv de modificare a comportamentului, în special în ceea ce privește emoțiile de teamă, mânie și iubire. Probabil firesc, dată fiind propria sa copilărie nefericită, el respingea afecțiunea ca fiind sentimentalistă, o emoție care duce la o dependență exagerată a copilului de părinte. Însă, în același timp, nu era de acord nici cu extrema emoțională opusă, fiind împotriva pedepselor fizice.

Modul discutabil de aplicare a condiționării stimul-răspuns în domeniul educației copiilor i-a adus într-un final multe critici lui Watson. Generațiile ulterioare au considerat abordarea drept manipulatorie și lipsită de afecțiune, o abordare care pune accentul pe eficiență și pe rezultate, nu pe starea de bine a copilului. Prejudiciile pe termen lung aduse copiilor crescuți conform modelului behaviorist al lui Watson au devenit evidente abia

treptat, însă faptul a fost semnificativ. Popularitatea cărților sale, considerate „Biblia” educației copiilor, a făcut ca o întreagă generație să fie afectată de ceea ce în prezent poate fi văzut drept o educație greșită. Chiar și familia lui Watson a suferit: Rosalie a văzut, în cele din urmă, erorile teoriilor soțului ei în ceea ce privește creșterea copiilor și chiar a scris un articol critic pentru *Revista părinților*, intitulat: „Sunt mama copiilor unui behaviorist”. În același timp, nepoata lui Watson, actrița Mariette Hartley, a vorbit despre problemele ei familiale în lucrarea autobiografică *Rupând tăcerea*.

Ulterior au apărut chiar și în rândurile behavioriștilor convingeri de abordări alternative privitoare la educația copiilor. Acceptând principiul de bază al condiționării stabilit de Watson (în pofida eticii discutabile a experimentului Micul Albert), pe care l-a folosit drept punct de pornire pentru propriul său „behaviorism radical”, psihologul B.F. Skinner a aplicat behaviorismul în domeniul educației copiilor într-o manieră mult mai blândă (deși oarecum excentrică).

Watson a aplicat cunoștințele sale privitoare la comportamentul uman în domeniul publicitar în anii 1920, demonstrând că oamenii pot fi influențați să achiziționeze produse în baza imaginii acestora, nu a conținutului.

“
Nu voi fi satisfăcut
până când nu voi avea
un laborator în care
să pot crește copii [...] sub
observație constantă.
John B. Watson

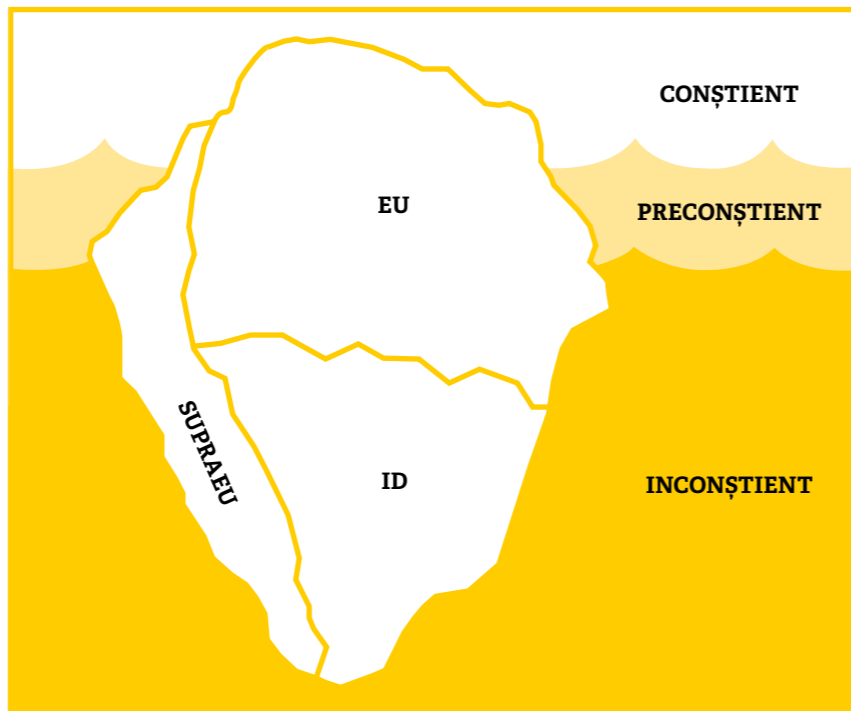
”

“
Mintea este ca un aisberg;
la suprafață plutește
doar a șaptea parte
din adevărata lui mărime.
Sigmund Freud

Psihicul nostru, conform lui Freud, se aseamănă cu un aisberg, zona corespunzătoare impulsurilor primordiale – id-ul – fiind ascunsă în inconștient. Eul gestionează gândurile conștiente și guvernează atât id-ul, cât și supraeul – vocea noastră critică, cea care emite judecăți.

Inconștientul acționează ca un receptacul pentru ideile sau amintirile care sunt prea puternice, prea dureroase sau, în orice altă privință, prea copleșitoare pentru ca mintea conștientă să le proceseze. Freud credea că atunci când anumite idei sau amintiri (și emoțiile asociate lor) amenință să copleșească psihicul, acestea sunt despărțite de amintirea care poate fi accesată de mintea conștientă, fiind astfel depozitate în inconștient.

Gândirea dinamică

Freud a fost, de asemenea, influențat de fiziologul Ernst Brücke, unul dintre fondatorii „noii fiziologii” a secolului al XIX-lea, care căuta explicații mecanice pentru toate fenomenele organice. Brücke afirma că la fel ca toate celelalte organisme vii, ființa umană este, în esență, un sistem energetic și, prin urmare, trebuie să respecte Principiul Conservării Energiei. Conform acestei legi, cantitatea totală de energie a unui sistem rămâne constantă

în timp, nu poate fi distrusă, ci doar transferată sau transformată. Freud a aplicat acest raționament proceselor mentale, rezultând astfel ideea „energiei psihice”. Această energie, spunea el, poate suferi modificări, poate fi transmisă și transformată, însă nu poate fi distrusă. Prin urmare, dacă avem un gând pe care mintea conștientă îl consideră inacceptabil, mintea îl va direcționa dincolo de planul conștient, în inconștient, printr-un proces numit de Freud „reprimare”. Putem, de exemplu, să reprimăm amintirea unei traume din copilărie (cum ar fi un abuz sau un accident la care am fost martori), o dorință pe care am considerat-o inacceptabilă (poate o atracție față de partenera celui mai bun prieten) sau alte idei care ne amenință starea de bine sau modul de viață.

Impulsuri motivaționale

Inconștientul este, de asemenea, locul unde își au sediul impulsurile noastre

biologice instinctive. Aceste impulsuri ne guvernează comportamentul, determinându-ne să facem alegeri care permit să ne satisfacem nevoile primordiale. Impulsurile ne asigură supraviețuirea: nevoia de mâncare și de apă; dorința sexuală, pentru a asigura continuitatea speciei; necesitatea de a găsi căldură, adăpost și interacțiune socială. Însă Freud afirmă că inconștientul conține, de asemenea, un impuls opus, impulsul morții, care este prezent încă de la naștere. Acest impuls este autodistructiv și ne împinge înainte, cu toate că în felul acesta ne apropiem tot mai mult de propria moarte.

În lucrările sale ulterioare, Freud a lăsat la o parte ideea că mintea este structurată în conștient, inconștient și preconștient, propunând o nouă structură de control: id, eu și supraeu. Id-ul, format din impulsurile primitive, se conformează Principiului Plăcerii, care spune că oricărui impuls către satisfacerea unei dorințe trebuie să i se dea curs pe loc: el vrea totul

acum. Totuși, o altă parte a structurii mentale – eul – recunoaște Principiul Realității, care spune că nu putem avea tot ceea ce ne dorim și că trebuie să ținem cont de lumea în care trăim. Eul negociază cu id-ul, căutând să găsească moduri rezonabile pentru a-l ajuta să obțină ceea ce își dorește fără să provoace vătămări sau alte consecințe teribile. La rândul său, eul este controlat de supraeu – vocea interiorizată a părinților și a codurilor morale ale societății. Supraeul este o forță care judecă, fiind sursa conștiinței noastre, a stării de vinovăție și de rușine.

Freud susține că, de fapt, inconștientul cuprinde foarte multe forțe conflictuale. Pe lângă impulsul vieții și cel al morții, el conține și intensitatea emoțiilor și a amintirilor reprimare, precum și contradicțiile inerente modurilor în care privim noi realitatea conștientă, alături de realitatea reprimată. Conform lui Freud, conflictul care apare din aceste forțe contrastante este conflictul psihologic ce se află la baza suferinței umane. Este așadar de mirare că oamenii trăiesc în stări

de anxietate, deprimare, nevroză și alte forme de nemulțumire?

Tratamentul psihanalitic

De vreme ce inconștientul rămâne inaccesibil, singurul mod în care conflictele pot fi recunoscute este prin intermediul simptomelor prezente în conștient. Suferința emoțională, afirmă Freud, este rezultatul conflictului inconștient. Nu putem să ne luptăm permanent cu noi înșine, împotriva și a forței morții, fără a suferi o destabilizare emoțională.

Abordarea unică a lui Freud în ceea ce privește tratamentul afecțiunilor psihologice presupunea scoaterea la lumină a conflictelor care există în inconștient. El a căutat să își elibereze pacienții de amintirile reprimare, ameliorându-le astfel suferința mentală. Forma sa de tratament este numită psihoterapie psihanalitică sau psihanaliză. Procesul nu este facil și nici rapid. Psihanaliza poate fi realizată numai de către un terapeut specializat în metoda specifică a lui Freud; terapia presupune ca pacientul să se întindă pe o canapea și să vorbească. De la

“
Omul nu trebuie
să încerce să își elimine
complexele, ci să caute
să ajungă în acord cu ele,
căci acestea îi dictează
comportamentul în lume.
Sigmund Freud

primele tratamente ale lui Freud, psihanaliza a fost practică în ședințe care pot dura uneori ore întregi, au loc de câteva ori pe săptămână și continuă timp de ani de zile.

Gândurile inconștiente nu pot fi accesate prin introspecție normală. Totuși, inconștientul poate comunica cu conștientul în anumite moduri. El comunică pe tăcute prin intermediul preferințelor noastre, al cadrelor de referință în baza cărora înțelegem lucrurile și al simbolurilor de care suntem atrași sau pe care le creăm.

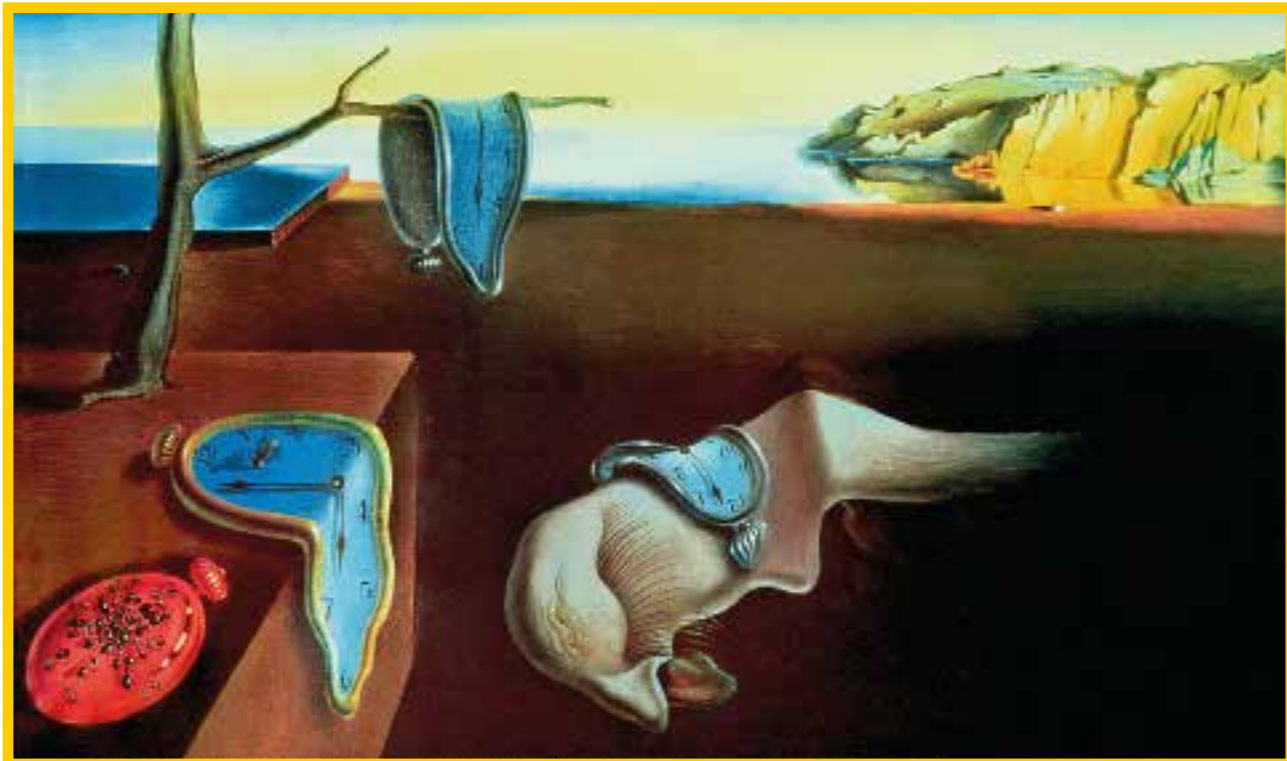
În timpul analizei, analistul acționează ca un mediator, încercând să permită gândurilor nerostite sau sentimentelor insuportabile să iasă la lumină. Mesajele care apar în urma unui conflict dintre conștient și inconștient sunt, cel mai probabil, deghizate sau codificate, revenindu-i psihanalistului sarcina de a interpreta mesajele folosind instrumentele psihanalizei.

Pacienții lui Freud se întindeau pe această canapea din biroul lui atunci când vorbeau. Freud era așezat în afara câmpului lor vizual, ascultând cu atenție pentru a descoperi indicii privitoare la sursa conflictelor interioare ale pacientului.

Există mai multe tehnici care permit inconștientului să iasă la suprafață. Una dintre primele despre care avea să discute pe larg Freud a fost analiza viselor; e cunoscut faptul că el și-a studiat propriile vise în cartea sa, *Interpretarea viselor*. El afirma că fiecare vis pune în scenă împlinirea unei dorințe a noastre, iar cu cât este mai de neatins acea dorință pentru mintea noastră conștientă, cu atât dorința va apărea mai ascunsă sau mai distorsionată în vise. Prin urmare inconștientul, spune el, trimite mesaje codificate minții conștiente. De exemplu, Freud discută despre visele în care cel care visează este gol – în cazul majorității oamenilor, sursa

Persistența memoriei (1931), pictură realizată de **Salvador Dali**, este o viziune suprarealistă a trecerii timpului, care duce la descompunere și moarte. Natura sa fantastică sugerează procesul freudian al analizei viselor.

principală a acestor vise o reprezintă anumite amintiri din primii ani ai copilăriei, când a fi gol nu era ceva greșit și nu exista sentimentul rușinii. În visele în care visătorul se simte jenat, ceilalți oameni din vis par, în general, să nu își dea seama de situația lui, ceea ce susține interpretarea visului ca o cale de îndeplinire a dorințelor, visătorul dorindu-și să lase în urma lui orice rușine și restricție. Chiar și clădirile și structurile prezintă semnificații codificate; fântânile, minele, ușile încuiate sau o clădire mică situată într-un loc retras reprezintă, toate, emoții sexuale reprimite, conform lui Freud.

Accesarea inconștientului

Alte modalități bine-cunoscute prin care se revelează inconștientul le reprezintă actele ratate și procesul asocierii libere. Un act ratat este o eroare verbală sau o „eroare de vorbire” despre care se consideră

“
Interpretarea viselor
este calea regală către
cunoașterea activității
inconștiente a minții.
Sigmund Freud

că dezvăluie o convingere, un gând sau o emoție reprimată. Este o substituție involuntară a unui cuvânt cu altul care sună asemănător, dar care dezvăluie ceva ce simte, de fapt, persoana respectivă. De exemplu un bărbat îi va mulțumi unei femei pe care o consideră atrăgătoare pentru

o „cină țâțoasă”, scăparea revelându-i adevăratele gânduri. Freud a folosit tehnica asocierii libere (dezvoltată de Carl Jung), prin care pacienților li se spunea un cuvânt, iar aceștia erau apoi invitați să spună primul cuvânt care le trecea prin minte. El considera că acest proces permite inconștientului să iasă la suprafață, deoarece mintea folosește asociații automate, prin urmare gândurile „ascunse” prind glas înainte ca mintea conștientă să aibă ocazia să le întrerupă.

Pentru a ajuta un individ să iasă dintr-o stare reprimată și să înceapă să se confrunte în mod conștient cu adevăratele probleme care îl afectează, Freud credea că este necesar să acceseze anumite emoții reprimite. De exemplu, dacă unui bărbat îi este dificil să îi înfrunte pe ceilalți, el va alege să își reprime sentimentele. Totuși, în timp, aceste emoții reprimite se acumulează și se revelează în alte moduri. Mânia, anxietatea, depresia, abuzul de droguri și de alcool sau dezechilibrul alimentare pot toate să fie rezultatul efortului de a bloca anumite emoții care au fost reprimite în loc să fie abordate deschis. Emoțiile neprocesate, afirmă Freud, amenință constant să iasă la suprafață, generând o tensiune tot mai mare și necesitând măsuri tot mai extreme pentru blocarea lor.

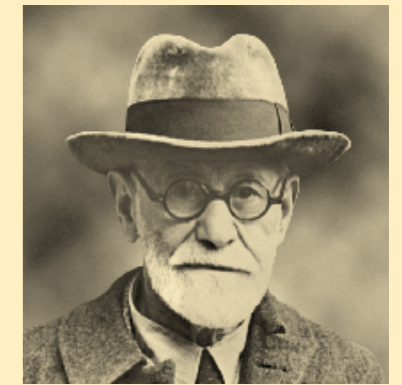
Analiza permite emoțiilor și sentimentelor prizoniere să iasă la iveală, iar pacientul este adesea surprins să simtă emoția care fusese îngropată atât de adânc. Nu e ceva neobișnuit ca un pacient să fie mișcat până la lacrimi de o problemă care a avut loc cu mulți ani în urmă și peste care a considerat că „a trecut”. Acest răspuns demonstrează că evenimentul și emoția sunt încă vii – au în continuare energie emoțională – și au fost reprimite, în loc să fie înfruntate direct. În termeni freudieni, „catharsisul” descrie acțiunea de eliberare și de retrăire a emoțiilor profunde

asociate cu o amintire reprimată. Dacă evenimentul semnificativ – cum ar fi moartea unui părinte – nu a fost trăit total la data respectivă din cauză că a fost prea copleșitor, dificultatea și energia rămân acolo, urmând să fie eliberate într-un moment de catharsis.

Școala de psihanaliză

Freud a fondat faimoasa Societate Psihanalitică din Viena, de unde a exercitat o puternică influență asupra comunității psihiatrilor din vremea respectivă, instruindu-i și pe alții în metodele sale și acționând în calitate de autoritate asupra a ceea ce era atunci practica acceptabilă. În timp, elevii săi și alți specialiști din domeniu i-au modificat ideile, divizând în cele din urmă Societatea în trei: freudienii (cei care au rămas fideli concepțiilor inițiale ale lui Freud), kleinienii (cei care au urmat ideile lui Melanie Klein) și neofreudienii (un grup apărut mai târziu, care a încorporat ideile lui Freud într-o practică mai amplă). Psihanaliza modernă cuprinde cel puțin 22 de școli diferite de gândire, cu toate că ideile lui Freud își păstrează influența asupra tuturor practicienilor contemporani.

“
La fel ca fizicul,
nici psihicul nu este
neapărat, în realitate,
ceea ce pare a fi.
Sigmund Freud

Sigmund Freud

Născut în Freiberg, Moravia, Freud – născut Sigismund Schlomo Freud – a fost copilul preferat al mamei sale; ea îl numea „soarele meu, Siggie”. Când Freud avea doar patru ani, familia s-a mutat la Viena, unde Sigismund a devenit Sigmund. Acesta a absolvit facultatea de medicină, iar în 1886 și-a deschis un cabinet medical specializat în neurologie, căsătorindu-se cu Martha Bernays. Mai târziu a dezvoltat „terapia prin vorbire” care avea să devină o abordare psihologică în întregime nouă: psihanaliza.

În 1908, Freud a înființat Societatea Psihanalitică, asigurând astfel viitorul școlii sale de gândire. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, naștiștii i-au ars lucrările în public, iar Freud s-a mutat la Londra. Acolo a murit prin sinucidere asistată, după mai mulți ani în care suferise de cancer bucal.

Lucrări majore

1900 *Interpretarea viselor*

1904 *Psihopatologia vieții cotidiene*

1905 *Trei eseuri despre teoria sexualității*

1930 *Civilizația și neajunsurile ei*

ÎN CONTEXT

ABORDARE Psihologia emoției

ÎNAINTE

1872 Biologul Charles Darwin publică primul studiu științific al emoțiilor umane, în *Expresia emoțiilor la om și animale*.

Sfârșitul anilor 1800 William James și psihologul danez Carl Lange propun teoria emoțiilor James-Lange, care afirmă că emoțiile sunt rezultatul schimbărilor corporale, și nu cauza lor.

1929 În teoria Bard-Canon, fiziologii Walter Canon și Philip Bard spun că trăim simultan excitarea fiziologică și emoția.

DUPĂ

1991 În *Emoție și adaptare*, psihologul Richard Lazarus spune că un gând trebuie să preceadă orice emoție sau excitație fiziologică.

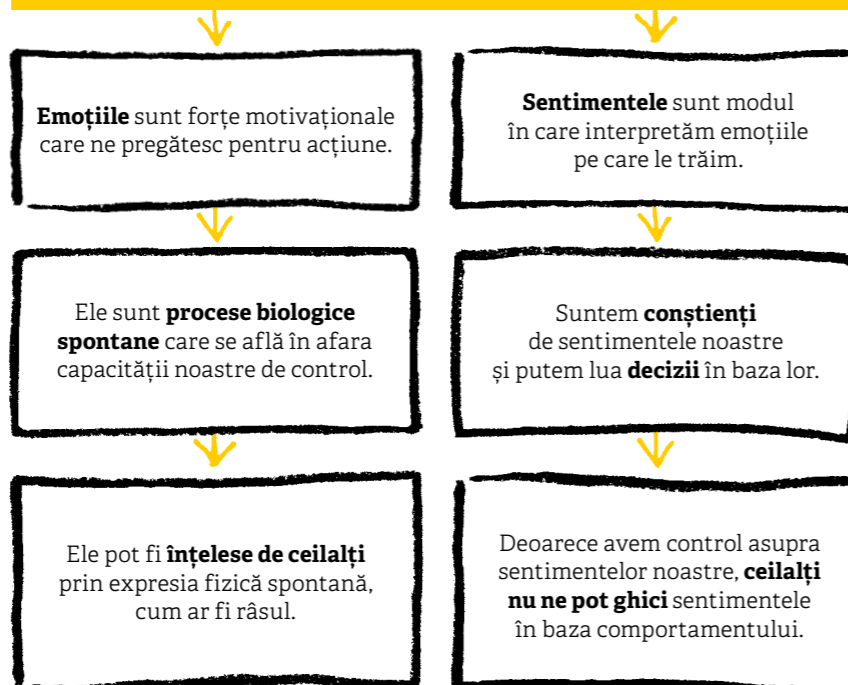
EMOȚIA ESTE, ÎN ESENȚĂ, UN PROCES INCONȘTIENT

NICO FRIJDA (1927–2015)

Emoțiile și sentimentele noastre sunt idiosincratice; ele par a fi pur subiective, iar misticismul care le înconjoară poate explica de ce psihologia emoției a avansat atât de lent. Însă în ultimii 30 de ani, această situație s-a schimbat deoarece

descoperirile științifice cu privire la „sediul” emoțiilor au dus la un interes renăscut. Adepții psihologiei evolutive au ridicat și ei întrebări. Care este scopul emoțiilor? Cum ne-au ajutat ele să supraviețuim și să creștem? Lucrarea revoluționară

Emoția este, în esență, un proces inconștient.

Vezi și: William James 38–45 ■ Albert Ellis 142–145 ■ Gordon H. Bower 194–195 ■ Charlotte Bühler 336 ■ René Diatkine 338 ■ Stanley Schachter 338

a lui Nico Frijda, *Legile emoției*, explorează substanța și regulile care guvernează emoțiile. El le vede ca situându-se la intersecția proceselor biologice cu cele cognitive: unele, cum ar fi teama, sunt inerente biologice sau innăscute, iar noi împărtășim aceste emoții de bază cu animalele. Altele apar în noi ca răspuns la gândurile pe care le avem, fiind deci în mod evident cauzate de cogniție. Altele, cum este cazul indignării sau al umilirii, sunt modelate de cultură.

Frijda face o distincție clară între emoții și sentimente. Emoțiile sunt dincolo de capacitatea noastră de control; ele apar spontan și ne informează despre prezența lor prin senzații fizice, cum ar fi contracția abdomenului atunci când simțim teama. De aceea, el spune că „emoția este, în esență, un proces inconștient”. Sentimentele, pe de altă parte, sunt modul în care interpretăm emoțiile pe care le trăim, iar de ele suntem mai conștienți decât de emoții. Atunci când simțim ceva, putem să ne gândim și să luăm decizii cu privire la asta. Nu suntem copleșiți brusc de sentimentele noastre, așa cum ni se întâmplă în cazul emoțiilor.

Acțiune și gândire

Frijda arată că emoțiile și sentimentele sunt, de asemenea, manifestate în moduri diferite. Emoțiile ne pregătesc pentru acțiune; în situațiile care induc frica, ele sunt forțele motivaționale care pregătesc corpul să fugă sau să rămână și să lupte. Ceilalți oameni pot să înțeleagă sau, cel puțin, să ne ghicească emoțiile din comportamentul nostru. Sentimentele însă pot să fie sau nu în concordanță cu comportamentul, deoarece putem alege să ne comportăm într-un mod care le ascunde.

Frijda vede emoțiile primare ca pe o ocazie de a ne amplifica conștiința de sine. Acestea însoțesc o excitație biologică ce ne face să le observăm și să devenim mai conștienți de sentimentele noastre. Lucrul acesta ne permite să le avem în vedere atunci când facem diverse alegeri și, în urma unei autoanalize oneste, să devenim mai conștienți de noi înșine. Însă Frijda limitează emoțiile primare la furie, bucurie, rușine, tristețe și frică. Altele, cum ar fi gelozia și vinovăția, nu au același imperativ biologic.

În definiția și descrierea unui set specific de legi prin care operează

Emoții precum frica, spune Frijda, sunt întotdeauna „în legătură cu ceva”. Ele sunt răspunsuri spontane la modificarea unor circumstanțe și dezvăluie multe în ceea ce privește relația noastră cu mediul înconjurător.

emoțiile, Frijda arată că ele se nasc, se amplifică și apoi se diminuează într-un mod previzibil. Rațiunea le interpretează asemenea unui barometru, pentru a asigura bunăstarea noastră mentală. „Eul nostru emoțional și cel rațional nu sunt compartimentate”, spune Frijda, „dimpotrivă, sunt conectate între ele mult mai mult decât par a fi”.

Nico Frijda

Nico Henri Frijda s-a născut în Amsterdam, într-o familie de evrei intelectuali, iar în copilărie a trăit ascuns pentru a evita persecuțiile antisemite. A studiat psihologia la Amsterdam, iar în 1956 i-a fost acordată diploma de doctorat pentru teza „Înțelegerea expresiilor faciale”. El a atribuit interesul său inițial privitor la emoții faptului că s-a îndrăgostit, când era student, de o „fată foarte expresivă”.

Între 1952 și 1955, Frijda a lucrat ca psiholog clinician la Centrul pentru Nevroze al Armatei Olandeze, după care a revenit la cercetare și profesorat. În următorii zece ani

a fost profesor asistent la Universitatea din Amsterdam, iar apoi profesor de psihologie teoretică și experimentală.

Frijda a avut mai multe catedre temporare la diverse universități din Europa.

Lucrări majore

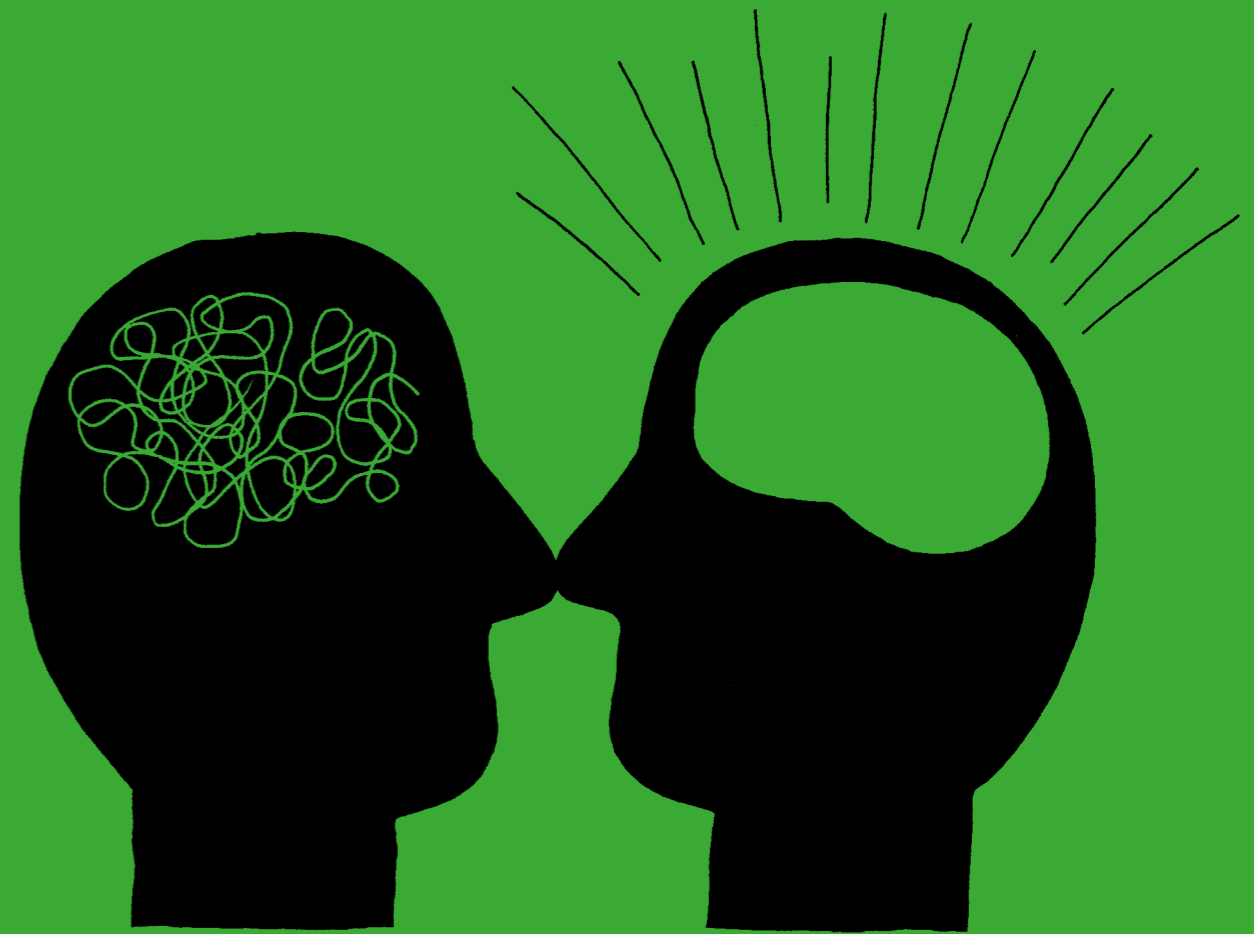
1986 *Emoțiile*

2006 *Legile emoției*

2011 *Reglementarea emoțiilor și liberul-arbitru*

EXISTĂ O ASOCIERE ÎNTRU NEBUNIE ȘI GENIU

HANS J. EYSENCK (1916–1997)

CELE TREI FEȚE ALE EVEI

CORBETT H. THIGPEN (1919–1999)

HERVEY M. CLECKLEY (1903–1984)

ÎN CONTEXT

ABORDARE Boli mintale

ÎNAINTE

Anii 1880 Pierre Janet descrie personalitatea multiplă ca fiind o stare multiplă de conștiință și introduce termenul „disociere”.

1887 Chirurgical francez Eugene Azam descrie personalitățile multiple ale Felidei X.

1906 Medicul american Mortin Prince vorbește, în *Disocierea personalității*, despre cazul Christinei Beauchamp.

DUPĂ

Anii 1970 Psihiatra americană Cornelia Wilbur asociază clar personalitatea multiplă cu un abuz în copilărie.

1980 Asociația Psihiatrilor Americani publică a treia ediție a compendiului *Manual de diagnostic și statistică a tulburărilor mintale*, certificând personalitatea multiplă.

1994 Personalitatea multiplă este redenumită Tulburarea de Identitate Disociativă.

Tulburarea de personalitate multiplă (TPM, cunoscută ulterior ca tulburarea de identitate disociativă) este o afecțiune mintală în care personalitatea unui individ pare să se prezinte sub forma a două sau mai multe identități distincte. Personalitatea multiplă a fost descrisă pentru prima oară în 1791 de către Eberhardt Gmelin; pe parcursul următorilor 150 de ani au fost descrise 100 de cazuri clinice. Se credea că starea apare în urma abuzului suferit în copilărie și poate fi vindecată numai prin reintegrarea subpersonalităților în personalitatea principală.

Unul din cele mai faimoase cazuri de personalitate multiplă este cel al Evei White. Eva a fost adusă la Thigpen și la Cleckley în 1952, suferind de dureri grave de cap și leșin ocazional. Era o tânără îngrijită, destul de rezervată, în vârstă de 25 de ani, căsătorită și având o fiică în vârstă de patru ani. Ea a rămas sub tratament timp de 14 luni.

Eve le-a descris doctorilor un episod care o deranja: cumpărase niște haine extravagante pe care nu și le putea permite și totuși nu își amintea când făcuse aceasta. În timp ce povestea episodul, înfățișarea ei a început să se schimbe. Părea confuză, iar apoi

Eve White

Formală, rezervată, timidă, reprimată, compulsivă. Nu este conștientă de celelalte două personalități.

Eve Black

Capricioasă, aspră, iresponsabilă, superficială, isterică. Conștientă de Eve White, dar nu de Jane.

Jane

Matură, îndrăzneată, interesantă, afectuoasă. Conștientă de ambele Eve, însă numai din momentul trezirii.

Vezi și: Pierre Janet 54–55 ■ Timothy Leary 148 ■ Milton Erickson 336

trăsăturile feței i s-au modificat. A deschis ochii larg și a zâmbit provocator. A început să vorbească pe un ton senzual, flirtând, și a cerut o țigară, chiar dacă Eve nu fuma.

Aceasta era „Eve Black”, o personalitate separată atât de diferită încât suferea chiar și de o alergie cutanată la nailon pe care Eve White nu o avea. Eve White nu era conștientă de Eve Black, în timp ce aceasta din urmă era pe deplin conștientă de prima, despre care vorbea în derâdere: „Este o prostuță fără pereche...”

Personalități distincte

Ambele personalități au fost supuse unor teste psihologice detaliate. Eve White avea un IQ puțin mai mare decât al Evei Black; ambele se încadrau în categoria „inteligentă, normală”. Dinamica personalității a fost explorată cu ajutorul testului Rorschach (în care subiecții descriu modul în care percep diverse pete de cerneală. Au existat diferențe dramatice: Eve Black prezenta o tendință isterică dominantă și capacitatea de a se conforma. Eve White prezenta „contractie, anxietate și trăsături obsesiv-compulsive”, precum și o incapacitate de a-și gestiona ostilitatea.

“

«Atunci când ies în oraș și beau», spunea Eve Black, «ea se trezește mahmură».

Thigpen și Cleckley

”

Povestea Evei a fost popularizată prin cartea și filmul *Cele trei fețe ale Evei*, care au captat imaginația publicului și au făcut din acest caz cel mai faimos exemplu de TPM.

S-a considerat că starea ei era rezultatul unui abuz din copilărie, prin urmare psihologii s-au străduit să o ajute să se întoarcă la respectiva perioadă, folosind hipnoza pentru a provoca apariția Evei Black. La un moment dat chiar au încercat să invoce ambele personalități simultan; Eve a intrat în transă. Ea s-a trezit atunci în chip de o a treia personalitate: aceasta era Jane, cea de-a treia față a Evei, un personaj mai puternic și mai interesant decât Eve White. Ea părea să combine calitățile ambelor Eve, fără slăbiciunile acestora. Nici una dintre Eve nu era conștientă de Jane, în timp ce ea era conștientă de amândouă.

Jane părea a fi un compromis echilibrat între cele două Eve, fiind personalitatea care surprindea cel mai bine dinamica complexă a celor trei personalități: ambele Eve erau integrate în personalitatea ei.

Astfel de cazuri extreme de personalitate multiplă cum este cel al Evei sunt rare, însă în prezent se consideră că situațiile mai puțin grave sunt des întâlnite. Analiza atentă a studiilor aprofundate de caz cum este cel al Evei a avut drept rezultat elaborarea protocoalelor de diagnostic și tratament pentru TPM care au făcut ca această afecțiune să fie în prezent mult mai ușor tratabilă.

Corbett H. Thigpen și Hervey M. Cleckley

Corbett H. Thigpen s-a născut în Macon, Georgia, SUA. Interesul manifestat în copilărie față de trucurile de magie a persistat întreaga viață și el s-a numărat chiar printre cei mai faimoși membri ai Asociației Magicienilor din Sud-Est. Thigpen a absolvit Universitatea Mercer în 1942, iar apoi Colegiul Medical din Georgia, în 1945. S-a înrolat în armata americană în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, iar în 1948 și-a început cariera de psihiatru, deschizând un cabinet privat împreună cu Hervey M. Cleckley. Timp de 20 de ani, cei doi au predat în cadrul departamentelor de psihiatrie și neurologie de la Colegiul Medical din Georgia. Thigpen era cunoscut drept „profesorul aplaudat la scenă deschisă după fiecare prezentare”. S-a pensionat în 1987.

Hervey M. Cleckley s-a născut în Augusta, Georgia. În 1924 a absolvit Universitatea din Georgia, unde a fost, de asemenea, și un sportiv sânguinos. A primit o bursă Rhodes la Universitatea Oxford, de unde a absolvit în 1926. Și-a petrecut întreaga carieră medicală la Școala de Medicină Georgia, ocupând diverse posturi, inclusiv acela de președinte fondator al Departamentului de Psihiatrie și Comportament Sănătos. În 1941 a scris *Masca normalității*, un studiu fundamental despre psihopați.

Lucrări majore

1941 *Masca normalității* (Cleckley)

1957 *Cele trei fețe ale Evei* (Thigpen și Cleckley)